

Gozdarji ohranjamo svojo dediščino, tudi tehniško

Vladimir VILMAN*

1. UVOD

Že kmalu po prihodu v muzej sem se jel vpraševati, v kolikšni meri utegne gozdar operativec pri svojem vsakdanjem delu pre-mišljovati o pomenu naravne in kulturne dediščine za stroko. Če se spomnim svojih prvih delovnih dni na Vranskem, moram priznati, da mi kaj takega tedaj niti na misel ni prišlo. Jasno, začetnik se mora izuriti v marsikateri pomembnejši zadevi. Človek zori počasi, pogostokrat postopno odkriva neka svoja nagnjenja, postopno se tudi seznanja z ljudmi podobnih ali sorodnih nazorov. Vsaj tako je bilo doslej v mojem iskanju somišljenikov, kolegov, ki se zavedajo ali vsaj čutijo, da so redka cvetlica, pragozdni sesto ali stara žaga, neka posebna kategorija, ki nimajo zgolj funkcijske ali uporabne vrednosti. Naš odnos do take cvetlice, sestoj ali žage je v bistvu zrcalna slika našega odnosa do narave, kulture ali zgodovine nasploh.

Če bi želel odgovoriti na preprosto vprašanje, kakšen je v bistvu pomen dediščine za današnjega človeka, bi se mi porajali vedno novi odgovori. Eden izmed mnogih bi bil tudi tale. Zavedamo se mej rasti, zato zgroženo opazujemo umiranje narave. Zavedamo pa se tudi udobja razvite družbe, zato se zgrozimo, če nas sosed prehit. Misel na dediščino je lahko tudi balzam za našo ranjeno dušo, saj je to misel na čas, ko je bila narava bolj zdrava in ljudje boljši, ko še niso toliko zabredli v uničevanje svojega najtesnejšega zaveznika zaradi lastnega udobja. Skrb za dediščino je lahko tudi odraz naše vesti, ki nas opozarja, da moramo vsaj spregovoriti o stvareh, ki predvsem zaradi nas samih počasi odhajajo. Bodimo pošteni in iskreni. Ta hip smo zaščitili planiko ali staro venecianko, na-

slednji trenutek pa že planemo v objem velemesta. Ta dvojnost našega značaja je naša realnost, specifična, prirojena in razumljiva zgolj človeku.

2. SEMINAR

V decembru preteklega leta je potekal v Ljubljani republiški seminar o varstvu naravne in kulturne dediščine v gozdu in gozdarstvu. Cilj seminarja, utemeljitev predloga, da se spomeniško varstvena funkcija gozda uvrsti med kulturno pogojene, je bil nesporno dosežen. Nabito polna predavalnica na IGLG, živahna razprava in posebno vzdušje je dokazalo, da gozdarji resnično čutimo svojo dediščino in jo doživljamo kot pomembno etično prvino svoje stroke.

Težišče referatov in razprav je bilo v problematiki varstva naravne dediščine. Ohraniti in zavarovati pred človekom in za človeka vsaj najredkejši in najbolj vredne elemente našega prostranega zelenega bogastva je bila temeljna misel seminarja. To prepričanje, ki je že celo stoletje prisotno v zavesti slovenskih gozdarjev, nikakor ne sme zamreti. Nasprotno, potreben je nov polet, večje priznanje stroke in širše skupnosti.

Kot sestavni del kulturne dediščine je svoje mesto dobila tudi tehniška dediščina. Presoja, ali sta dva referata na to temo preveč ali premalo, je stvar posameznikovega nagnjenja. Zame je bistveno, da smo o tehniški dediščini spregovorili. V celoti pa bom zadovoljen, ko bo delovna skupina za oblikovanje zaključkov seminarja potrdila, da je potrebno zakonsko opredeliti nalogo gozdarstva glede varstva nepremične in premične tehniške dediščine. Vsaj tiste, ki dokazuje pomembno stopnjo razvoja proizvodnih sil na Slovenskem. Pa ne zaradi povečevanja izkoriščanja gozdov, temveč kot odraz naše kulturne osveščenosti in

* V. V., dipl. inž. gozd., kustos gozdarskega oddelka TMS, Tehniški muzej Slovenije, 61353 Borovnica, Bistra, YU

priznanja prednikom, ki so si nenehno trudili olajšati muk polno gozdno delo.

Želim si, da se uresniči pobuda udeležencev seminarja, da predavatelji na srednji šoli in fakulteti razširijo tista poglavja, ki se nanašajo na našo dediščino. Dijaki in študentje so dovzetni za marsikatero informacijo, potrebno jo je le doživeto podati. Naša skupna skrb bo toliko lažja, kolikor bodo šolo zapuščali mladi ljudje s pozitivnim odnosom do dediščine.

3. PANTZOVA ŽIČNICA V SOTESKI

Z velikim zadovoljstvom sem sprejel moralno podporo udeležencev seminarja pri zaževanju Tehniškega muzeja Slovenije za ohranitev najstarejše gozdarske žičnice na Slovenskem v Soteski v Bohinju. Po načrtu metalurga in strojnega inženirja viteza Lamberta von Pantza, prvega tehničnega direktorja Kranjske industrijske družbe, so jo zgradili leta 1882. Od tedaj je obratovala vse do leta 1964. Ob tej priložnosti se ne bi spuščal v opis tehniških podrobnosti. Predvsem želim opozoriti na podatek, da je Pantz spadal v najožji vrh svetovnih žičničarskih konstruktorjev. To nam potrjuje dejstvo, da je bila zgrajena prva žičnica, namenjena masovnemu transportu rude l. 1868 v Coloradu v Ameriki, Pantzova žičnica za prevoz manganove rude z Begunjske pa je začela obratovati že l. 1873. Tega leta je stekla tudi prva gozdarska žičnica v kantonu Unterwalden v Švici, v Bohinju pa istonamenska pravilna naprava l. 1876 v Podkoritu. Veličino konstruktorjevega dela ne povejo zgolj minimalni časovni zamiki za svetovnim razvojem žičničarske stroke, ampak tudi genialne tehnične inovacije, ki so ostale edinstvene v teoriji in praksi svetovnega žičničarstva.

Če zremo na zapuščena in propadajoča poslopja nakladalne, izogibalne in odkladalne postaje v Bletnem grabnu skozi zgodovinsko optiko, potem nikakor ne moremo imeti popolnoma čiste vesti. Niti gozdarji niti varstveniki niti muzealci, saj se v tem trenutku prav vsi odločno upiramo vsakršni lastninski pravici. Ne bom se spuščal v polemiko razčiščevanja, kdo je formalno pravno lastnik objekta, saj vsakdo vztraja na svoji inačici. Začenjam s podmeno, da

smo vsi dolžni poskrbeti za zavarovanje tega enkratnega objekta pred propadom. To dolgoročno nalogo sem si zamislil približno takole:

- a) formirati operativno jedro, ki bo nosilec teoretičnega in praktičnega dela;
- b) popularizirati pomen objekta tudi zunaj gozdarskih vrst, zlasti v regionalnem merilu;
- c) pridobiti finančno podporo za začetek najnujnejših vzdrževalnih del;
- d) zagotoviti načine zbiranja denarja za najnujnejša nadaljnja vzdrževalna dela;
- e) prepričati Skupščino občine Radovljica, da trajno razglasi objekt za kulturni spomenik;
- f) izdati publikacijo o pomenu konstruktorja za slovensko gozdarstvo.

Ad a) Najverjetneje je to jedro že formirano, pa čeprav nismo imeli kakšnega posebnega ustanovnega sestanka. Menim, da smo Ivan Veber, Lojze Budkovič (TOZD gozdarstvo Bohinjska Bistrica), Tadej Brate (Republiški zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine) in jaz pripravljeni največ storiti. Ta krog nikakor ni zaključen. Nasprotno, veseli bomo vsakega aktivnega sodelavca.

Ad b) Članek v ljubljanskem Dnevniku, dne 31. januarja 1989, je bil prvi korak popularizacije pomena objekta v širši javnosti. Zagotovljeno pa imam objavljane tudi v drugem dnevnem časopisu, odvisno od poteka vzdrževalnih del. Žičnica nima zgolj strogo strokovne vrednosti, temveč tudi zgodovinsko in turistično, zato ne sme ostati neznana širšemu krogu ljudi. Prvi stiki s tem širšim krogom ljudi glede kakršnekoli pomoči ob obnovi vlivajo zelo rahel optimizem, niso pa odklonilni. Prezgodaj bi bilo navajati potencialne sponzorje, objektivno pa lahko računamo na katero od DO iz radovljiške ali jeseniške občine, ki bi zadevo podprla.

Ad c) Najnujnejša vzdrževalna dela se morajo začeti na spodnji postaji, ker luknja-sta streha in trhli podporni stebri ogrožajo stojnost stavbe. Strošek za les in delo bo velik, zato sem se obrnil po pomoč na Splošno združenje gozdarstva, direktorja GG Bled in direktorja TOZD Bohinjska Bistrica. Načelno so vsi podprli zadevo, ver-

jamem pa, da jo bodo tudi konkretno. Bistveno pa je začeti z delom čimprej.

Ad d) Nadaljna vzdrževalna dela naj bi potekala po strokovnih navodilih ing. Brateta z Republiškega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine. Potrebna je zaščita vseh kovinskih elementov pred nadaljnjim rjavenjem, izdelava najpomembnejših manjkajočih delov mehanizma in insekticidna zaščita napadenih lesenih delov.

Nerešeno je vprašanje načina zbiranja denarja za ta dela. Popolnoma jasno mi je, da bo objekt propadel, če celotno slovensko gozdarstvo ne bo podprlo te akcije. Prekratk čas delam v kulturi, da bi v celoti dojel zamotana pota prerazporejanja denarja, ki nam ga gospodarstvo nakazuje. Zato moram še raziskati v kolikšni meri lahko za ta dela denarno prispeva tudi Kulturna skupnost.

Ad e) Pomemben korak k organizirani skrbi za zavarovanje pravilne naprave bi storila Skupščina občine Radovljica s trajno razglasitvijo Pantzove žičnice za kulturni spomenik. Trenutno je le evidentirana kot kulturni spomenik. Na ta način ne bi zgolj legalizirali nadaljnjih denarnih zbiralnih ak-

cij, temveč predvsem objektivno priznali njen izjemen strokovni in zgodovinski pomen. Na podlagi strokovnega mnenja Republiškega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine lahko Tehniški muzej Slovenije da pobudo Regionalnem zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju za razglasitev. Slednji pa da na temelju lastne presoje pobudo Skupščini občine Radovljica. Takšen naj bi bil razplet dogodkov; kako bo potekal, pa bomo videli.

Slika 2

Slika 3

Največjo težo vozička so na svojih ramah prenesli Lojze Budkovič (sl. 1), Martin Šolar (sl. 2) in Ivan Veber (sl. 3).

Slika 1

Ad f) Priznati moram, da sem se navdušil za ohranitev žičnice šele pred kratkim, ko sem v dokumentaciji TMS naletel na določeno fotografsko gradivo, ki ga je posnel Miloš Mehora leta 1953, ko je naprava še obratovala. Dokončno pa sem se zadeve lotil po prebranjem članku mag. Smoleja v Presekih, kjer je zgoščeno prikazal Pantzov žičničarski opus v času in prostoru. Šele tedaj sem v celoti dojel pomen konstruktorjevega dela v domačem in svetovnem merilu.

Nikakor pa kot kustos ne bom mogel biti zadovoljen le z zamenjavo preperelih skodei in tramov. Lambertu Pantzu je potrebno dati priznanje tudi iz gozdarskih vrst, vsaj v obliki brošure ali skromne knjižice, ki bi še bolj približala gozdarski stroki in širšemu krogu njegove delo. S samostojno svetvalko v Arhivu SRS sva se že lotila te naloge. Literature je zelo malo, vsaj tiste, ki bi se nanašala direktno na Pantza. Upam, da bova stopila tudi v kakšen avstrijski arhiv in našla karkoli zanimivega, saj se je tam šolal, ob koncu življenjske poti pa nekaj časa tam tudi živel in deloval.

Glede žičnice v Blatnem grabnu moram ob koncu zapisati, da smo 1. februarja Ivan Veber, Lojze Budkovič, Martin Šolar in jaz izvlekli iz korita hudourniškega potoka originalni voziček za spravilo hlodovine. Težko je določiti njegovo starost in vzrok padca. Po besedah Alojza Žnidarja iz Nomnja, verjetno najstarejšega še živečega žičničarja, ki je tam delal, so vozički dokaj pogosto iztirjali. Brez Lojzove in Martinove spretnosti, moči in alpinistične opreme, ne bi bili

uspešni, saj voziček tehtal ca. 70 kg, korito hudournika pa navpično sekajo številni večmetrski slapovi. Namen izvleka vozička je shranitev originala na gozdnem obratu ali v muzeju ter izdelava kopije. (sl. 1., 2., 3.)

4. SKLEPNE MISLI

Seminar je mimo. Vse dobre želje in misli na to temo so ostale zapisane na papirju. Ostala je tudi naša dediščina, ki je iz dneva v dan vse manj. Sicer nastaja tudi nova, vendar je za nas in zanamce tista najstarejša tudi najvrednejša. Želimo si biti vsestranske osebnosti in vsestranski gozdarji, zato si ne bomo dovolili brezplodnih razprav o prioriteti naravne ali kulturne dediščine. Za nas sta pomembni obe, saj obe najkonkretnije materializirata zgodovinsko perspektivo, ostrita zorni kot našega dožemanja in pojmovanja naravnih in družbenih procesov.

Izogibanje entropije vedno močnejše označuje doktrino sodobnega življenja. Ali lahko najdemo kati podobnega ukrepanja in razmišljanja tudi v skrbi za našo dediščino? Lahko jih, le poiskati jih je treba. Dejstvo, da jaz raje zbiram stare žage, moj kolega pa skrbi za redke cvetlice, naj bo dokaz »gozdarskega pluralizma«, ki naju oba bogati, nikakor pa ne izključuje. Upam, da bodo tudi sklepi delovne skupine o potrebi zakonske opredelitve naloge gozdarstva glede varstva naravne in kulturne (tudi tehniške) dediščine, v tem duhu.